

BÁRÁNYOS BERNADETT

Büntetőjogi Tanszék

Témavezető: dr. Gellér Balázs, tanszékvezető egyetemi tanár

DOGMATIKAI PROBLÉMÁK A RÁGALMAZÁS ÉS A BECSÜLETSÉRTÉS KÖRÉBEN

I. Bevezetés

A címet olvasva okszerűen adódik a kérdés, miből eredhetnek dogmatikai problémák két olyan bűncselekmény esetében, ahol a tényállás évtizedek óta nem változott, és amely bűncselekmények dogmatikája hosszú ideje kiforrott. Már a bevezetőben jelezniük kell tehát, hogy az alább tárgyalt dogmatikai problémák az ún. alapjogi relevanciájú ügyekben jelentkeznek. Ezek olyan büntető ügyek, ahol a terhelt alapjog gyakorlására hivatkozik. Ugyanaz a magatartás tehát a konkrét körülményektől függően lehet tisztán büntetőügy és lehet alapjogi relevanciával bíró ügy is. Ha például két szomszéd vagy az elvált házastársak veszekednek, és becsület csorbítására alkalmas kifejezéseket kiabálnak egymásnak húsz másik személy jelenlétében, akkor ez alapjogi aspektusokat nélkülöző egyszerű becsületsértési ügy, amelyet a bíróságnak kizárólag a Btk. és a büntető bírói gyakorlat alapján kell elbírálnia. Amennyiben azonban a becsület csorbítására alkalmas kifejezéseket egy újságíró egy politikus közéleti tevékenységével összefüggésben fogalmazza meg, lévén, hogy az újságíró tevékenysége alapjog gyakorlásnak minősül, már alapjogi szempontokat is érvényre kell juttatni az ítékezés során. „A büntető ügyek egy töredékében is azonosítható alapjogi relevancia, azokban nevezetesen, amelyekben a büntetőigényét érvényesítő állam eljárása a terhelt alapjog gyakorlásának szankcionálására irányul. Így például a véleménynyilvánítás szabadsága körében a rágalmazás, becsületsértés, közösség elleni uszítás, önkényuralmi jelkép használata, nemzeti jelkép megsértése bűncselekmények miatt indult eljárásoknak – kontextustól függően – lehet alapjogi relevanciája”.¹

A rágalmazás és becsületsértés esetében ez a kontextus a közügyekben megszólalás. Ahogy azt az Alkotmánybíróság több alkalommal kiemelte, az alkotmányos demokráciák a közügyekben való megszólalást fokozott védelemben részesítik. A közügyekkel összefüggő vélemény nyilvánításának szabadsága a szólás- és sajtószabadság legbensőbb védelmi köréhez tartozik, a véleményszabadság kitüntetett alapjogi helyzetével összefüggésben kifejtett megfontolásokat a politikai és egyéb

¹ SOMODY-SZABÓ-VISSY 2013. 62.

közügyeket érintő beszéd korlátozásánál különösen nagy szigorral kell érvényre juttatni.²

Ezeknek az ügyeknek az eldöntése ezért a Btk. és a büntető bírói gyakorlat mellett más források igénybe vételét és más jellegű szempontoknak az ítélkezésbe vonását követeli meg. Sokrétű mérlegelési tevékenységet kell elvégezni, kezdve a szöveg és a kontextus értelmezésétől, a releváns AB határozatok és a strasbourgi esetjog kiválasztásáig, melyeket az ügytől függően akár a tételes büntetőjogi rendelkezések *ellenében is* érvényre kell juttatni.³ Csak a közlés teljes kontextusának figyelembe vétele, a konkuráló alapjogok felismerése, azok egymáshoz való viszonya és az ügy valamennyi körülményének gondos mérlegelése esetén van arra esély, hogy a bírói döntés az alkotmányossági próbát is kiállja, és a strasbourgi bíróság is relevánsnak és elégségesnek fogadja el a vélemény-nyilvánítási szabadság korlátozása mellett felhozott érveket.

II. Az alkotmányos és a szakjogági követelmények szorításában

Az alkotmányos követelményeket az Alkotmánybíróság határozza meg, míg a szakjogági követelmények legmagasabb közvetítője a Kúria. Az alábbiakban azt vizsgálom, hogy az elmúlt bő két évtizedben hogyan jellemezhető a két testület viszonya, illetve, hogy a szakjogági és alkotmányos követelmények hogyan hozhatóak összhangba, hogyan lehet az alkotmányos követelményeket szervesen beilleszteni a büntető jogalkalmazói tevékenységbe. Az alkotmányos követelmények figyelembe vétele ugyanis nyilvánvalóan nem azt jelenti, hogy a bíróság hivatkozik az Alkotmány, illetve az Alaptörvény valamely rendelkezésére, vagy egyes AB határozatokra. Ilyen esetben az Alaptörvény – Bencze szóhasználata szerint – nem több mint díszítőelem a bírósági határozatban.⁴

A nehézség abból fakad, hogy a büntetőjogi döntésnek egyrészt a dogmatikának kell megfelelnie, másrészt viszont az alkotmányos követelményeket is érvényre kell juttatnia. A büntetőjog rendkívül dogmatikus normarendszer. Központi fogalma a bűncselekmény, mely négy egymásra épülő elemből áll össze. A bíróságnak elsőként vizsgálnia kell, hogy a vád tárgyává tett magatartás büntetőjogi értelemben cselekmény-e, ha igen, akkor tényállásszerű (diszpozíciószerű-e), majd következik a társadalomra veszélyesség és végül a bűnösség vizsgálata. Amennyiben a bíróság bűncselekmény hiányát állapítja meg, meggyőző indokát kell adnia annak, mely bűncselekmény fogalmi elem megállapítására nem látott alapot és miért. *„A büntetőjog minden más jogágnál zártabb dogmatikája látszólag nem engedi más jogterületek jogértelmezési*

² 7/2014. (III.7.) AB határozat [45]- [46]

³ Vö. azokat az ügyeket, ahol a valóságbizonyítás sikertelensége miatt a Btk. alapján a bűnösség megállapításának lenne helye, ugyanakkor a 36/1994. (VI.24.) AB határozat és a strasbourgi esetjog fényében az újságíró jóhiszeműsége esetén mégis felmentő ítéletet kell hozni.

⁴ BENCZE 2007. 14.

szabályainak, így az alapjogi követelményeknek a „beférkőzését” saját rendszerébe. A büntetőjogi szabályok jelentését kirajzoló dogmatikát az alapjogi ügyekben összhangba kell hozni az alapjogi követelményekkel”.⁵ Ez különösen akkor nehéz, amikor az alkotmányos követelmények nem állnak összhangban a dogmatikával.

Az Alkotmánybíróság már az egyik korai határozatában megragadta az alkalmat, hogy a vélemény-nyilvánítási szabadság büntetőjogi korlátozásának alkotmányos határait kijelölje. A 30/1992. (V.26.) AB határozatban ez együtt járt azzal, hogy a gyűlöletre uszítás, mint a közösség elleni izgatás elkövetési magatartásának alkotmányos értelmezési tartományát meghatározza. Polt szerint „*az izgatás fogalmának kibontása, jelentéstartalmának meghatározása, illetve a gyűlöletre uszítás definíciójának elemzése az Alkotmánybíróság esetében nem a büntető jogdogmatika területére történő tévedés, hanem inkább az alkotmányjogi megközelítés egyfajta jogdogmatikai indokolása vagy leképezése. Egyfajta közös építkezésről beszélhetünk.... Ezek az elemzések – beleágyazva és szerves részét képezve az alkotmányjogi probléma megoldásának – nagymértékben támaszkodnak a jogalkalmazók jogértelmezési tevékenysége folytán kialakult fogalmi definíciókra.*”⁶

A kérdés az, hogy ez a közös építkezés meddig jellemezte az Alkotmánybíróság tevékenységét, helytállóan bizonyulhat-e Polt megállapítása ma is?

III. A tagadás kora

A rágalmazás és becsületsértés szempontjából az első korszakot a tagadás koraként jellemzem. Ennek emblemikus kifejezője a BH 1994.171 számon publikált eseti döntés. A Legfelsőbb Bíróság a védőnek a strasbourgi gyakorlatra hivatkozását, mely szerint a közéleti szereplőnek többet kell eltűnnie, azért tartotta elfogadhatatlannak, mert „*a védelem által kifejtett nézet elfogadása a jogegyenlőség elvetését jelentené*”. A Legfelsőbb Bíróság tehát egyáltalán nem mutatott hajlandóságot a strasbourgi esetjog, illetve az alkotmányos szempontok figyelembe vételére. Ez az álláspont tarthatatlanná vált a 36/1994. (VI.24.) AB határozat kihirdetésével.

IV. A tétnélküliség kora

A 36/1994. (VI.24.) AB határozat mérföldkövet jelentett a becsület büntetőjogi védelme szempontjából. A határozat rendelkező részében a testület alkotmányellenesnek nyilvánította a hatóság vagy hivatalos személy megsértése tényállását, egyben meghatározta a rágalmazás és becsületsértés alkalmazása szempontjából az alkotmányos követelményeket. Kifejtette, hogy az e személyi körnél indokolt tágabb védelmet az

⁵ SOMODY-SZABÓ-VISSY 2013. 194.

⁶ POLT 2010. 146-147.

biztosítja, ha a hatóság vagy hivatalos személy, valamint a közszereplő politikus becsületének csorbítására alkalmas – e minőségére tekintettel tett –, értékítéletet kifejező véleménynyilvánítás alkotmányosan nem büntethető. A becsület csorbítására alkalmas tényállítás, híresztelés, illetve ilyen tényre közvetlenül utaló kifejezés használata pedig csak akkor büntethető, ha a becsület csorbítására alkalmas tényt állító, híresztelő, illetve ilyen tényre közvetlenül utaló személy tudta, hogy a közlése lényegét tekintve valótlan vagy azért nem tudott annak valótlanágáról, mert a hivatása vagy foglalkozása alapján reá irányadó szabályok szerint – az adott állítás tárgyára, a közlés eszközére és címzettjeire tekintettel – elvárható figyelmet vagy körültekintést elmulasztotta.

Ez utóbbi megállapítás azonban nem áll összhangban a rágalmazás tényállásával. Az, hogy az elkövető miről tud, vagy miről nem tud, a szándékosság körébe tartozó kérdés. A szándéknak a bűncselekmény tényállási elemeire kell kiterjednie. Tekintettel azonban arra, hogy a rágalmazásnak nem tényállási eleme az állított tény valótlanága, így nem is kell, hogy az elkövető tudata átfogja az állítás valótlanágát. Éppen ezért tekinti irreleváns ténybeli tévedésnek a Legfelsőbb Bíróság az állítás valóságára vonatkozó tévedést.⁷

A formula második része – azért nem tudott annak valótlanágáról, mert a hivatása vagy foglalkozása alapján reá irányadó szabályok szerint – az adott állítás tárgyára, a közlés eszközére és címzettjeire tekintettel – elvárható figyelmet vagy körültekintést elmulasztotta – egy lege artis gondossági kötelezettség megszegését jelenti, aminek a büntetőjogi dogmatikával összhangban a hanyag gondatlanság keretében adható értelem. Ez a gondossági/gondatlansági érvelés az indokolás későbbi részében is visszatérő elem: „a véleménynyilvánítás szabadsága nem terjed ki a becsületsértésre alkalmas valótlan tények közlésére akkor, ha a nyilatkozó személy kifejezetten tudatában van a közlés valótlanágának (tudatosan hamis közlés) vagy foglalkozása, hivatása gyakorlásának szabályai szerint elvárható lett volna tőle a tények valóságtartalmának vizsgálata, de a véleménynyilvánítási alapjog felelős gyakorlásából adódó gondosságot elmulasztotta”.⁸

A rágalmazás azonban kizárólag szándékosan követhető el, így az Alkotmánybíróság egy tényállástól idegen bűnösségi alakzattal terhelte meg a bűncselekményt. Az Alkotmánybíróság okfejtése ugyanis a büntetőjog nyelvére vagy úgy képezhető le, hogy megteremtik a valótlan tényállítással megvalósuló rágalmazás gondatlan alakzatát, vagy úgy, hogy létrehoznak egy külön bűncselekményt, ahol a foglalkozási szabályok megszegése az elkövetési magatartás és ezzel okozati összefüggésben történik a becsület csorbítására alkalmas valótlan tényállítás.

⁷ I. A rágalmazásnak nem tényállási eleme a becsület csorbítására alkalmas tényállítás valósága vagy valótlanága, ezért az állított tény valóságát megillető ténybeli tévedés a bűnösség szempontjából közömbös; a szándékosság megállapítása szempontjából elegendő, ha az elkövető tudata átfogja a tényállítás becsület csorbítására alkalmas voltát. (BH 1999.540)

⁸ III.2.

A határozat ezen megállapítását számos büntetőjogász bírálta. Gellér megállapítja, hogy „az Alkotmánybíróság a büntetőjog rendelkezéseivel ellentétesen fogalmazott meg szabályokat a büntetőjog számára. ... Ezzel az alkotmánybírósági kijelentéssel a joggyakorlat nem is tudott mit kezdeni”.⁹ Az Alkotmánybíróság büntető jogdogmatikát is érintő fejtegetésének tévességét hangsúlyozza Polt is.¹⁰ Az Alkotmánybíróság „következtetései egy sajátos bűnösségi alakzatot teremtenek, amikor a hatályos jogszabállyal szemben kialakít egyfajta rágalalmazási szándékot, illetve rágalalmazási gondatlanságot. Ez az értelmezés nem fér bele a büntető jogdogmatika kereteibe.”¹¹

Ez a határozat ütötte tehát az első rést a rágalmazás tényállásán, amikor a büntető dogmatikával összhangban nem lévő alkotmányos követelményt írt elő. „Akárhogy nézzük, az Alkotmánybíróság beleírt a Büntető Törvénykönyvbe”, ismerte el Sólyom.¹²

Érdekes módon mégis ez az alkotmányos követelmény volt az, ami dogmatika idegensége ellenére is inkább beivódott a gyakorlatba, és az értékítéletek esetében ódzkodott jobban a Legfelsőbb Bíróság, majd hasonlóképp a Kúria, hogy azok teljes büntetlenségét elismerje a közügyekre vonatkozó szólások esetében. A területi korlátok miatt itt nincs arra lehetőség, hogy példákkal illusztráljuk azt a bizonytalanságot, ami a közhatalmat gyakorló személyekkel kapcsolatos értékítéletek megítélésében tapasztalható, de az tényként rögzíthető, hogy a korábbi Legfelsőbb Bíróság és a Kúria sem volt hajlandó lemondani a gyalázkodás büntetéséről.¹³ Ezt nevezi Szomora gyalázkodási küszöbnek.¹⁴

A büntető bíróságok szempontjából ez az időszak a tétnélküliség koraként aposztrofálható, legalábbis abban az értelemben, hogy valódi alkotmányjogi panasz hiányában az alkotmányos követelmények rendes bírósági érvényre juttatása nem volt kikényszeríthető.

V. Hogyan építhetőek be az alkotmányos követelmények a büntetőjogi érvelésbe?

Az alkotmányos követelmények büntetőjogi átültetésére megoldásként kínálkozhat a társadalomra veszélyesség, illetve annak hiánya. A 36/1994. (VI.24.) AB határozat alapján is úgy tűnhetett, hogy a kérdés a jogellenesség szintjén oldható meg, hiszen az Alkotmánybíróság kifejezetten rögzítette, hogy a jogalkalmazói gyakorlat feladata annak meghatározása, hogy a véleménynyilvánítási szabadság gyakorlása mely közszereplők esetében zárja ki a cselekmény jogellenességét.¹⁵

⁹ GELLÉR 2008. 24.

¹⁰ POLT 2010. 158.

¹¹ POLT 2010. 160.

¹² TÓTH GÁBOR ATTILA 1997. 40.

¹³ Pl. BH 1994.300, BH 1998.570, 28/2015. számú büntető elvi határozat

¹⁴ SZOMORA 2014. 474.

¹⁵ III.3.

A jogirodalom szintén a jogellenesség körében ragadta meg a problémát. A Kommentár szerint „a becsületsértés vonatkozásában jogellenességet kizáró okként viselkedik a 36/1994. (VI.24.) AB határozat rendelkező rész 3. pontjának azon megállapítása, hogy a hatóság vagy hivatalos személy, valamint a közszereplő politikus becsületének csorbítására alkalmas – e minőségére tekintettel tett – értékítéletet kifejező véleménynyilvánítás alkotmányosan nem büntethető”.¹⁶ Belovics Ervin jogszabályi engedélyként interpretálja az Alaptörvény vélemény-nyilvánítási szabadságot garantáló cikkét.¹⁷

A Legfelsőbb Bíróság ugyancsak a társadalomra veszélyesség hiányában látta a probléma megoldását, és a Kúria is ezt az irányt követi. 2013-ban abban az ügyben, ahol egy napilap újságíróját nagy nyilvánosság előtt elkövetett rágalmazás miatt pénzbüntetésre ítélték el első- és másodfokon is,¹⁸ amiért folyamatban lévő büntetőeljárás kapcsán tanúvallomást ismertetve és kommentálva cikket írt két személy korrupt üzelmeiről, a felülvizsgálati eljárásban ismét foglalkozhatott a kérdéssel a Kúria. A strasbourgi esetjog alapján mindenekelőtt az ügy közérdeklődésre számot tartó jellegét, a sajtó szerepét és azt hangsúlyozta, hogy a cikknek volt ténybeli alapja. A jogi főkérdés tekintetében úgy foglalt állást, hogy a cselekmény formálisan illeszkedik a törvényi tényállásba, azonban vizsgálni kell a bűncselekmény további fogalmi elemeinek megvalósulását. A 36/1994. (VI.24.) AB határozat és a strasbourgi esetjog alapján azt állapította meg, hogy a cselekmény nem jelent veszélyt a társadalomra, így materiális jogellenesség hiányában bűncselekményt nem valósít meg.¹⁹

A bűncselekmény fogalom és az alkotmányos követelmények egymáshoz való viszonya kérdésében a Kúria 2013-ban – jogegységesítő céllal – közzétett döntésében²⁰ a védők felülvizsgálati eljárásban megfogalmazott álláspontjára reflektálva kifejtette, hogy „a tényállítás törvényi tényállás szerinti fogalmának megvalósulása szempontjából az adott megnyilatkozás önmagában, s nem pedig alapjogi viszonyban vizsgálendő. Ha a megnyilatkozás tényállítást, akkor kell azt vizsgálni, hogy a becsület csorbítására alkalmas-e. Ha nem, akkor a cselekmény nem tényállásszerű, tehát nem bűncselekmény. Ha a tényállítást a becsület csorbítására objektíve alkalmas, akkor a cselekmény tényállásszerű. Ekkor kell vizsgálni a jogellenességét. A becsületcsorbításra egyébként objektíve alkalmas tényállítást egyebek mellett nélkülözi a jogellenességet, ha a vélemény-nyilvánítás (bírálat, jellemzés, nézet és kritika) szabadsága alá tartozik és hatóság vagy hivatalos személy, valamint a közszereplő politikus vonatkozásában, annak e minőségére tekintettel történt (36/1994. (VI.24.) AB határozat 3.). Ezekben az esetekben a kifogásolt cselekmény nem bűncselekmény, ennek oka azonban nem a tényállásszerűség hiánya, hanem a jogellenesség – tehát társadalomra veszélyesség – hiánya.” Mivel a Kúria megítélése szerint a vád tárgyát képező tényállítások sem

¹⁶ GELLÉR-HOLLÁN-KIS 631.

¹⁷ BELOVICS-GELLÉR-NAGY-TÓTH 2012. 258.

¹⁸ PKKB 13.B.26354/2010/18. számú ítélet, Fővárosi Törvényszék 21.Bf.9255/2011/4. számú végzés

¹⁹ Bfv.I.1304/2012/3. számú ítélet

²⁰ BH 2013.204

egyenként, sem egymás viszonyában nem voltak alkalmasak a becsület csorbítására, „*az adott körülmények között a jogellenesség, ezen belül a véleménynyilvánítás szabadsága körébe esés vizsgálatára sort sem kell keríteni*”.

A hivatkozott határozatok tehát nem hagynak kétséget afelől, hogy a Legfelsőbb Bíróság, majd a Kúria is csak a társadalomra veszélyesség szintjén látott lehetőséget az alkotmányos követelmények érvényre juttatására.

VI. A valódi alkotmányjogi panasz megjelenésével bekövetkezett változások

Gyökeres változást hozott a valódi alkotmányjogi panasz megjelenése, melynek bevezetésével az alkotmányos vizsgálat Damoklész kardként lebeg a rendes bíróságok felett. Amennyiben az alapjogi relevanciájú ügyben a bíróság nem vagy nem megfelelően alkalmazza az alapjogi kritériumokat, tevékenysége fölött az Alkotmánybíróság fog kritikát gyakorolni, hiszen az Alaptörvény már lehetőséget ad arra, hogy az érintett személy ún. valódi alkotmányjogi panasszal forduljon az Alkotmánybírósághoz.²¹ A panasz megalapozottsága esetén az Alkotmánybíróság a döntést megsemmisíti.²² Míg tehát az Alkotmány alapján az Alkotmánybíróság alapjogi ügyekbe vagy a bíróság által az eljárás felfüggesztése mellett kezdeményezett normakontroll, vagy alkotmányjogi panasz útján kapcsolódhatott be, addig az Alaptörvény erre már a valódi alkotmányjogi panasz formájában is lehetőséget ad.

A valódi alkotmányjogi panasz alapján hozott AB határozatok közül témánk szempontjából kiemelésre érdemes a 13/2014. (IV.18.) AB határozat, mely a közügyekkel kapcsolatos közlések tekintetében a büntetőjogi beavatkozás alkotmányos határait vizsgálta, és ez a vizsgálat a büntető ítélet megsemmisítéséhez vezetett.²³ Az AB határozat egyik legfőbb újdonsága, hogy a valódi alkotmányjogi panasz bevezetése következtében az Alkotmánybíróság a véleményszabadság érvényesülésének jogalkalmazói gyakorlatát is hatékonyan ellenőrizheti, másrészt, a konkrét ügygel összefüggésben a jövőre nézve általánosan is megfogalmazhatja azokat a szempontokat, amelyekre figyelemmel a közszereplők bírálatával összefüggő véleménynyilvánítási ügyeket megítélő bíróságok az Alaptörvényből fakadó követelményekkel összhangban foglalhatnak állást a közéleti vitákban elhangzó tényállítások és értékítéletek megkülönböztetéséről.²⁴ Ezt a célt szolgálja, hogy a közéleti kérdéseket érintő

²¹ 24. cikk (2) bekezdés d)

²² 2011. évi CLI. törvény 43. § (1) bekezdés

²³ Az Alkotmánybíróság megállapította, hogy a Pécsi Törvényszék 4.Bf.276/2013/7. számú végzésének, valamint a Siklói Járásbíróság 4.B.85/2012/16. számú ítéletének az indítványozóra vonatkozó döntése sérti az Alaptörvény IX. cikk (1) bekezdésében elismert véleménynyilvánítás szabadságát, ezért a határozatokban foglalt bírói döntéseket megsemmisítette.

²⁴ „Az Alkotmánybíróság a közügyek vitatását érintő véleményszabadsággal összefüggő alkotmányossági mércét ezidáig kizárólag normakontroll típusú eljárásokban dolgozhatta ki ... Ennek megfelelően eddig nem jelölhette ki azt az alkotmányos mércét, amely a jogalkalmazóknak segítséget nyújthat a közügyek vitatását érintő tényállítások és értékítéletek megkülönböztetéséhez.” [20] Tóth J.

véleménynyilvánítási ügyekben eljáró büntetőbíróságok számára nemcsak az Alkotmánybíróság jelen határozatának rendelkező része, hanem az indokolásában kibontott elvi jelentőségű alkotmányos mérce alkalmazása is kötelező.²⁵ Az Alkotmánybíróság az alkotmányjogi panasz alapjául szolgáló egyedi ügygel összefüggésben értékelte, hogy az ügyben eljáró bíróságok jogértelmezése, a történeti tényállás jogi értékelése (sic!) összhangban áll-e az Alaptörvény IX. cikk (1) bekezdésében garantált véleményszabadságból fakadó követelményrendszerrel.²⁶

Míg a 36/1994. (VI.24.) AB határozatban a testület csak a vélemény-nyilvánítási szabadság terjedelme szempontjából tett különbséget tényállítás és értékítélet között, most azt is meghatározta, mi alapján kell eldönteni, hogy egy közlés tényállítás vagy értékítélet-e. Ennek során a következő szempontok figyelembe vételét tartja döntőnek:

- a közlés megjelenésének *módja, körülményei*,
- a vélemény *tárgya, kontextusa*,
- a médium típusa, a közlés apropóját adó esemény, illetve az arra érkező reakciók és az adott közlésnek ebben a folyamatban játszott szerepe,
- a kijelentés *tartalma, stílusa*,
- a közlés *aktualitása, célja*.²⁷

Az Alkotmánybíróság megítélése szerint az eljárás alapjául szolgáló ügyben értékítéletről van szó. Annak ellenére tehát, hogy az eljáró bíróságok foglalkoztak az ügy alapjogi aspektusaival, mivel a fent írt szempontokat döntéseikben nem értékelték, mégis alapjogsérelmet okoztak. A bűnügyben eljáró bíróságok az Alaptörvény IX. cikk (1) bekezdésében foglalt alapjog sérelmével terjesztették ki a rágalmazás bűncselekményének törvényi tényállásában szereplő „tényt állít” fordulatot az inkriminált mondatra.²⁸

Az Alkotmánybíróság tehát, szemben a Kúriával már a tényállásszerűség szintjén, egészen konkrétan az elkövetési magatartás (tényállítás) értelmezésekor megköveteli az alkotmányos szempontok vizsgálatát és érvényre juttatását. Ez szükségszerűen együtt jár a tényállítás büntetőjogi fogalmának erodálásával, hiszen a tényállítás fogalmát a büntetőjogtudomány egy évszázada kidolgozta, és azt a fogalmat a bíróságok következetesen alkalmazták is.

A jelen határozatban tehát a bevezetőben említett közös építkezésnek a nyoma sem lelhető fel. Ellenkezőleg, az Alkotmánybíróság a tényállítás fogalmát eloldotta annak szakjogági értelmezésétől. Mindez felveti a kérdést, hogy valóban az alkotmányos

Zoltán a határozat legnagyobb jelentőségét abban látja, hogy „*levitte*” a hétköznapi jogalkalmazó szintjére azt a mérce, amit addig csak absztrakt jelleggel fogalmazott meg, így azt az élő jog kötelező részévé tette”. (2015. 478.)

²⁵ 13/2014. (IV.18.) AB határozat [54]

²⁶ Uo. [43]

²⁷ Uo. [40]

²⁸ Uo. [50]

szempontok érvényre juttatásáról vagy éppen büntető dogmatikai kérdésekbe való beavatkozásról van szó.

Az, hogy az Alkotmánybíróság egy oldalon keresztül taglalja,²⁹ hogy mennyire figyelembe vette a döntés meghozatalakor vizsgálati jogkörének határait, önmagában azt mutatja, hogy az Alkotmánybíróság kényes terepre merészkedett. Bár a határozat hangsúlyozza, hogy a jogszabályok értelmezése és a jogági dogmatikához tartozó álláspontok helytállóságának, érvényességének megítélése is a jogalkalmazók számára fenntartott hatáskör, így az Alkotmánybíróság tartózkodik attól, hogy az alapügyhöz kapcsolódó tényértékelési, avagy törvényértelmezési és szakjogi kérdésekben állást foglaljon, a konkrét ügyben nem alaptalan az a felvetés, hogy ezen a határon túllépett az Alkotmánybíróság. Ezt mutatja Dienes-Oehm Egon alkotmánybíró különvéleménye is, melyben megállapítja, hogy a jelen ügyben az Alkotmánybíróság értékelése túlment az alkotmányjogi panaszok, illetőleg az alkotmányossági felülvizsgálatnak az Alaptörvény számára kijelölt és saját maga által megerősített jogi keretein. Tóth J. Zoltán szerint a határozat abba az irányba mutat, hogy az Alkotmánybíróság a bírói jogalkalmazás és az annak alapjául szolgáló jogértelmezés kapcsán dogmatikai kérdésekben is állást fog majd foglalni, aminek véleménye szerint *„rendkívül káros következményei lennének, mivel az az eddig kialakított dogmatikai rendszerének „finomhangolásait” a rendkívül tág módon értelmezhető alkotmányos alapjogok és egyéb alkotmányos rendelkezések alapján eltüntetné, kaotikussá és bizonytalanná téve az eddig többé-kevésbé megbízhatóan működő tételes jogi dogmatikai megoldások alapján történő jogszolgáltatást”*.³⁰

VII. Milyen következményekkel járhat, ha az alkotmányos követelmények a tényállásszerűség szintjén jelennek meg?

Mindaddig, amíg a bíróságok a társadalomra veszélyesség körében kezelhetik a problémát, lehetőségük marad, hogy ezeket a követelményeket valóban csak azokban az esetekben juttassák érvényre, ahol fennállnak azok a szempontok (közügyek vitatásának szabadsága), amelyek az alkotmányos követelmények kidolgozásához vezettek. Amennyiben ezek a követelmények lekerülnek a tényállási elemek szintjére, akkor azokban az esetekben is érvényre fognak jutni, amelyek nélkülözik az alapjogi aspektusokat. Ellenkező esetben ugyanis megkettőződik a tényállási elemek értelmezése, azaz lesz egy tényállítás fogalom a közügyek vonatkozásában, és lesz egy a szakjogági ügyekben. Egy ilyen jelenség már most megfigyelhető azokban a határozatokban, ahol a bíróság a becsület csorbítására alkalmasság hiányára vezeti vissza a bűncselekmény hiányát. Ez ugyanis csak úgy lehetséges, ha a passzív alany személyére, illetve a közlésnek a közügyekkel való összefüggésére figyelemmel a

²⁹ Uo. [51]

³⁰ TÓTH J. ZOLTÁN 2015. 479.

bíróság tagadja az olyan állítás becsület csorbítására alkalmasságát, amely más személyek esetében az objektív társadalmi megítélés szerint nyilvánvalóan annak minősülne.

Másrészt, mivel az egyes tényállási elemek értelmezésének megszilárdult gyakorlata van, ez a megközelítés az irányadónak tekintett értelmezés változását is maga után kell, hogy vonja. Ez már most is jól megfigyelhető a rágalmazás tényállásánál, ahol az alkotmányos követelmények szinte minden tényállási elemre alapvető kihatással voltak. Az alkotmányos követelmények érintik az elkövetési magatartások értelmezését (milyen körben alkotmányos a tényállítás és a tényre közvetlenül utaló kifejezés használatának megállapítása, a sajtó speciális szerepére figyelemmel megállapítható-e a híresztelés, mint elkövetési magatartás). Az alkotmányos megfontolások érintik a passzív alanyok körét is, gondoljunk csak a közhatalom gyakorlásával, vagy a közéleti tevékenységgel összefüggő szólásokra. Ahogy fent jeleztem, megindult az a tendencia, hogy a passzív alany magasabb tűrési kötelezettségét egyes bíróságok úgy juttatják érvényre, hogy a becsület csorbítására alkalmasság hiányát állapítják meg.³¹ A gondosság – strasbourgi terminológiával a jóhiszeműség – beszüremkedéséről fent már esett szó.

Nem tudom, hogy a fent kifejtett megfontolások szerepet játszottak-e a határozat meghozatalakor, de tény, hogy az EBH2015. B. 29. számú büntető elvi határozatban a Kúria megerősítette azon álláspontját, hogy a tényállítás fogalma nem alapjogi viszonyban vizsgálendő.³² Kifejtette a Kúria, hogy bizonyos esetekben a töretlen ítélkezési gyakorlat szerint a becsületcsorbításra egyébként objektíve alkalmas tényállítás eleve nélkülözi a jogellenességet. E körbe sorolja, ha a véleménynyilvánítás (bírálat, jellemzés, nézet és kritika) szabadsága alá tartozik és hatóság vagy hivatalos személy, valamint a közszereplő politikus vonatkozásában, annak e minőségére tekintettel történt (36/1994. (VI.24.) AB határozat 3.). Ezekben az esetekben a kifogásolt cselekmény nem bűncselekmény, ennek oka azonban a jogellenesség – tehát társadalomra veszélyesség – hiánya (korábbi Btk. 10. § (2) bek.)³³

Láthatjuk tehát, hogy a Kúria nem minden kérdésben hajlandó a dogmatikai szempontok feladására. Egyidejűleg azonban azt is konstatálnunk kell, hogy a valódi alkotmányjogi panasz bevezetése után kockázatos az ellenállás, hiszen a büntető ítélet megsemmisítésével az Alkotmánybíróság immár közvetlenül ki tudja kényszeríteni az

³¹ „nem helytállóan fogalmazott, amikor a közszereplők helyzetével azonosította a feljelentőket, azonban ... az elsőfokú bíróság arra az egyébként helytálló megállapításra kívánt rámutatni, hogy a feljelentők a véleménynyilvánítás szabadságának és a különböző gondolatok sokszínűségének csúcspontjait testesítik meg Magyarországon, ezért a médiában betöltött kiemelkedő szerepiükből adódóan esetükben a becsület csorbítására alkalmasságot jóval tágabb keretek között szükséges vizsgálni. E tágabb keretre is visszavezethetően a vád tárgyává tett kijelentések egyik feljelentőre nézve sem érték el a bűncselekményi, azaz becsület csorbítására alkalmas szintet”. (Fővárosi Törvényszék 20.Bpkf.9617/2014/2. számú végzés 4.)

³² EBH2015. B.29. [88]

³³ Uo. [108]-[112]

alkotmányos követelmények érvényesítését. Így van ez még akkor is, ha az alkotmányos követelmények bizonyos esetekben át- vagy éppen felülírják a dogmatikát. Mindezen folyamatok relativizálni látszanak Gellér Balázs azon megállapítását, mely szerint „*az alkotmányos büntetőjog jól megfér az alkotmányjogtól függetlenül és érintetlenül létező büntetőjog dogmatikával.*”³⁴

Felhasznált irodalom

BELOVICS-GELLÉR-NAGY-TÓTH: Büntetőjog I., Általános rész. HVGOrac Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2012.

BENCZE MÁTYÁS: Díszítőelem, álcázóháló vagy tartóoszlop? A büntetőbírói gyakorlat és az Alkotmány. *Fundamentum* 2007/3.

GELLÉR BALÁZS: A magyar büntetőjog tankönyve I. Általános tanok. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2008.

GELLÉR-HOLLÁN-KIS: A Büntető Törvénykönyv magyarázata II. kötet Különös rész (1). Magyar Hivatalos Közlönykiadó

POLT PÉTER: A parlamenti mentelmi jog, mint büntethetőségi akadály, doktori értekezés, Budapest, 2010.

SOMODY-SZABÓ-VISSY: Az alapjogi bíraskodás kézikönyve. HVGOrac, Budapest, 2013.

SZOMORA ZSOLT: Az alkotmányos követelmények hivatkozási tipológiája becsületsértési és rágalmazási ügyekben hozott büntetőítéletekben. *Jogtudományi Közlöny* 2014/10.

TÓTH GÁBOR ATTILA: A „nehéz eseteknél” a bíró erkölcsi felfogása jut szerephez – beszélgetés Sólyom Lászlóval. *Fundamentum*, 1997/1.

TÓTH J. ZOLTÁN: A rágalmazás és a becsületsértés Európában és Magyarországon In: Koltay András - Török Bernát (szerk.): Sajtószabadság és médiajog a 21. század elején 2., , Wolters Kluwer, Budapest, 2015.

SOME DOGMATIC PROBLEMS CONCERNING DEFAMATION AND LIBEL

It is undisputed that criminal law cannot be unlimited and it has to be in conformity with the constitutional standards. Thus, in the field of disputes of public interest we have to strike a fair balance between the freedom of expression and the protection of

³⁴ GELLÉR 2008. 24.

reputation of others. This means that criminal courts have to respect both the dogmatic of the criminal law and the constitutional standards. Until 1994 the Supreme Court was reluctant to accept that politicians and civil servants have to tolerate more criticism. In 1994 this attitude had to be reviewed, as in its decision 36/1994. (VI.24.) the Constitutional Court set out constitutional requirements for the criminal courts. Nevertheless, some of them were contrary to the dogmatic, which provoked serious critics from criminal lawyers. Focus of the study is the relation of the Constitutional Court and the Supreme Court in the last two decades and the question how can constitutional requirements be harmonised with the dogmatic. In the last part of the study I analyse what changes has caused the real constitutional complaint and the possible impact of the landmark decision 13/2014. (IV.18.) of the Constitutional Court.